

Redaktionelt forord

Temanummer: Aktuelle problemstillinger i forskningen

Aktuelle problemstillinger i forskningen

Dansk forskning og de danske universiteter har i de seneste årtier gennemgået enorme ændringer. I 00'erne blev 70'ernes »Forskning for folket, ikke for profitten« afløst af Helge Sanders »Fra forskning til faktura«. I 2003 fik universiteterne en ny styrelseslov, der afskaffede de valgte ledere – institutbestyrere, dekaner og rektorer – og indførte en bestyrelse med et flertal af eksterne medlemmer som øverste ledelse. Denne bestyrelse ansatte så rektoratet (nu ofte kaldet direktionen), rektor ansatte så dekaner og dekanerne institutledere. Et rent demokratisk bottom-up-system blev erstattet af et enstrengt hierarkisk top-down-system.

I 2007 kom så en række store fusioner: Landbohøjskolen og Farmaceutisk Universitet blev en del af Københavns Universitet og Danmarks Pædagogiske Universitet en del af Aarhus Universitet. Samtidigt blev stort set hele sektorforskningsystemets institutter indlemmet i universiteterne.

Der er også sket radikale ændringer med budgetterne: fondsbevillinger og andre konkurrenceudsatte midler udgør nu lige så stor en post som de offentlige basismidler på universiteternes forskningskonti. Universiteternes bevillinger fra det offentlig styres nu i betydelig udstrækning af kvantitative indikatorer; for undervisningens vedkommende af STÅ-produktionen (StudieTrins Årsværk) og for forskningen vedkommende af BFI-indikatoren (Bibliometrisk ForskningsIndikator). Forskningsrådssystemet, der blev grundlagt i 1970'erne, blev i 1991 suppleret med Danmarks Grundforskningsfond.

Stillingsstrukturen er også radikalt ændret. Professorerne gik i 1990'erne fra at være tjenestemænd med livsvarig ansættelsestryghed til at være fyringstruede overenskomstansatte, og der har faktisk på alle danske universiteter siden årtusindskiftet være store fyringsrunder. Der blev også indført en lang række åremålsansættelser fra post.doc'er til PMSO'er (Professorer Med Særlige Opgaver). Disputatser blev i de fleste fag stort set afskaffet, og ph.d.-graden, der blev indført i 1970'erne, blev rygraden i forskernes karriere. Bøger blev erstattet af internationale tidsskriftsartikler som forskernes mest attraktive publikationsmetode. Dansk blev afløst af amerikansk som danske forskeres foretrukne sprog.

Universiteterne er også vokset enormt. I 1980 var det rundt regnet 12 pct. af en ungdomsårgang, der blev optaget på universitetet. I dag er det over 40 pct. Det har skabt meget store og mere bureaukratiske organisationer.

Alle disse ændringer har radikalt ændret det danske forskningslandskab, men det er selvfølgelig værd at nævne, at alle disse ændringer ikke er lokale danske fænomener, men variationer over internationale temaer i globaliseringens tidsalder. Det ændrer dog ikke ved, at virkningerne på alle områder – også hvor man ikke tænker over det – er store. Det har virkninger for forskningsfriheden og for forskernes valg af forskningsemne. Forskernes anseelse kan i mange fag uden videre aflæses af deres bibliometriske H-indeks, og den for ledelsen mest attraktive ansatte vil ofte være ham, der kan skaffe flest fondsbevillinger.

Der er derfor god grund til at diskutere alle disse ændringers fordele og ulemper. Det kan selvfølgelig ikke gøres tilbundsående i et enkelt temanummer af *Samfundsøkonomen*. Men vi tager i dette nummer fat på nogle af problemerne.

Formanden for Danmarks Frie Forskningsråds bestyrelse, *David Dreyer Lassen*, diskuterer, hvad grundforskning er, hvorfor det er nødvendigt at give den offentlig støtte, og hvordan dette støttesystem er indrettet i Danmark. Institutleder *Bo Jellesmark Thorsen* beskriver, hvordan de offentlige bevillinger i de seneste år er stagneret, mens til gengæld bevillingerne fra private fonde er vokset og har fået et betydeligt omfang. Han diskuterer, hvorfor denne udvikling med stor hast er i gang med at fratage universiteterne friheden til at planlægge og investere langsigtet og til at prioritere mellem de forskellige fagområder. *Poul Erik Mouritzen* analyserer brugen af BFI-indikatoren og viser, hvor forskelligt den bliver brugt i forskellige fag. Den bliver stort set ikke brugt på DTU, på de medicinske fakulteter og ved de teknisk-naturvidenskabelige fag, mens den er et centralt element i hverdagen på mange humanistiske institutter.

H.C. Kongsted undersøger, hvordan de stigende forventninger til forskernes engagement med erhvervslivet, den offentlige sektor og det bredere samfund giver sig udslag. Der er ofte en tendens til at fokusere for snævert på kommercialiseringsorienterede aktiviteter som etablering af spin-off firmaer, licensiering eller salg af universitetsjede patenter, men det udgør kun »toppen af isbjerget«. *Anders Hede* påpeger, hvordan det eksisterende forskningssystem ikke bidrager til at forbedre praksis f.eks. inden for social- og uddannelsesområdet. En forstærket forskningsindsats må gå hånd i hånd med bedre implementering af veldokumenterede indsatser. *Niels Kærgård* diskuterer problemerne ved at opretholde seriøse og uafhængige fagfolks aktive deltagelse i den offentlige debat og i betjeningen af myndighederne efter sektorforskningens indlemmelse i internationaliserede universiteter med forskere uden ansættelsestryghed og ledet af politikere uden respekt for armslængdeprincippet. Endelig analyserer *Heine Andersen* begrebet forskningsfrihed og forskningsfrihedens tilstand ved danske forskningsinstitutioner. Der peges på faktorer, der har givet grobund for problemerne, og det fremhæves, at det på baggrund af den evidens, der er indsamlet, er umuligt at benægte, at der er alvorlige problemer.

Niels Kærgård og Anders Hede
Redaktører af temanummeret